

УДК 347.941

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗМІСТУ ДОПУСТИМОСТІ ДОКАЗІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Єлизавета СИМБІРСЬКА,
аспірант кафедри цивільного права і процесу
Національної академії внутрішніх справ

АНОТАЦІЯ

У статті здійснено аналіз ролі допустимості доказів в процесі судового пізнання. Досліджено способи закріплення засобів доказування в законі як окремого аспекту їх допустимості, зроблено висновок про найбільш ефективний спосіб закріплення. Проаналізовано позиції представників науки кримінального, господарського та цивільного процесу щодо визначення змісту допустимості доказів. На підставі глибокого аналізу наявних в науці цивільного процесуального права підходів до розуміння змісту допустимості доказів запропоновано вдосконалити правову дефініцію допустимості. Запропоновано до виокремлення та охарактеризовано окремі аспекти допустимості доказів в цивільному процесі.

Ключові слова: засіб доказування, дослідження доказів, суд, судочинство, оцінка доказів.

SOME ASPECTS OF ADMISSIBILITY'S CONTENTS OF EVIDENCES IN CIVIL PROCEEDING

Yelyzaveta SYMBIRSKA,
Postgraduate Student at the Department of Civil Law and Process
of National Academy of Internal Affairs

SUMMARY

The role of admissibility of evidences in the process of judicial knowledge is analyzed in this article. The methods of fixing the means of evidence in the law as a separate aspect of their admissibility is examined, the conclusion about the most effective method of consolidation is drawn. The positions of representatives of the science of criminal, commercial and civil process on the definition of the content of admissibility of evidences are analyzed. Based on a deep analysis of the existing in the science of civil procedural law approaches to understanding the content of the admissibility of evidences, it is proposed to improve the legal definition of admissibility. Some aspects of the admissibility of evidences in the civil process are proposed to be distinguished and described.

Key words: means of evidence, examination of evidence, court, legal proceedings, assessment of evidence.

Постановка проблеми. Здійснення судочинства загалом та процесу доказування зокрема повинно відбуватись відповідно до визначених законодавчих правил. Правові норми, що регламентують процес доказування, повинні відповідати критерію чіткості та недопустимості подвійного їх тлумачення. Чіткому підпорядкуванню процесуальному закону повинні слідувати як учасники процесу, так і сам суд.

Закон формулює вимогу щодо допустимості доказів в трьох аспектах: законності джерела походження доказу; підтвердження обставин справи лише тими засобами доказування, що передбачені законом; підтвердження обставин справи, для яких законом встановлена вимога щодо конкретного засобу доказування, лише таким засобом. Однак процедура отримання далеко не усіх різновидів засобів доказування та конкретних доказів врегульована правовими нормами, а тому на практиці виникають спори, як саме повинні визначати допустимість таких доказів суди та на які норми повинні посилались сторони, у разі необхідності обґрунтування законності подання ними таких доказів.

Зазначена проблематика посилюється також тим фактором, що неможливість особи, яка бере участь у справі, надати суду на підтвердження своєї позиції докази, які відповідають вимогам допустимості, може бути свідченням невчинення нею усіх необхідних заходів для доведення своєї позиції в процесі. Водночас неможливість підтвердження походження доказу не завжди є наслідком безвідповідального ставлення особи до процесу доказування, а може бути спричинена об'єктивними обставинами, котрі суд повинен дослідити.

Таким чином, актуальність теми нашого дослідження зумовлена нагальною потребою вирішення питання про спосіб вдосконалення правового регулювання питання допустимості доказів. Покладення в основу прийняття рішення по справі доказу, що формально та фактично не відповідає критерію допустимості, унеможлиблює правильне вирішення справи, саме тому суд повинен мати можливість ідентифікувати джерело походження доказу, достовірність закріпленої в ньому інформації, відповідність засобу доказування вимогам закону про необхідну або допустиму форму доказу.

Стан дослідження. Науковою базою для здійснення цього дослідження стали праці таких вчених, як В.Д. Андрійцьо [1] (зокрема його дослідження теоретичних засад доказування у цивільному процесі), В.В. Комаров [2], С.Я. Фурса [3], Є.О. Харитонов [4], О.І. Харитонova [4], М.Й. Штефан [5], котрі присвятили свою наукову діяльність дослідженню проблем цивільного процесуального права, зокрема, й доказів та їх критеріїв; а також праці таких представників школи господарського процесуального права, як М.К. Треушніков [6] та Т.В. Степанова [7]. Однак що стосується теоретичних проблем допустимості доказів у цивільному процесі та способі їх практичного вирішення в контексті дотримання вимог сучасного законодавства, то дана проблематика не була комплексно досліджена, що і спонукало до її висвітлення у цій статті.

Мета і завдання статті. Метою нашого дослідження є визначення поняття та значимості допустимості доказів в цивільному процесі. Для досягнення вказаної мети вирі-

шенню підлягають наступні задачі: з'ясування змісту допустимості доказів в різних процесуальних галузевих науках та його порівняння із цивільною процесуальною наукою; з'ясування зв'язку та співвідношення між допустимістю доказів та засобів доказування; аналіз способів закріплення в процесуальному законі окремих засобів доказування; виокремлення окремих аспектів поняття допустимості доказів та аналіз проблем їх реалізації, а також формування пропозицій щодо шляхів вирішення таких.

Виклад основного матеріалу. Допустимість відіграє важливу роль в процесі судового пізнання конкретних обставин справи. Слід відмітити, що пізнання – це відображення предметів, явищ, подій та інших елементів зовнішнього світу в свідомості людини. В цивільному судочинстві під пізнанням варто розуміти процес відображення в свідомості суддів і осіб, які беруть участь у справі, обставин конкретної справи та доказів, які такі обставини підтверджують. Пізнання складається з діалектичної єдності інтелектуальної і процесуальної діяльності суду і осіб, які беруть участь у справі. Така діяльність здійснюється на етапі подання, витребування, дослідження і оцінки доказів по справі [5, с. 245]. Процес пізнання може бути ефективним лише за умови дослідження і оцінки допустимих доказів, оскільки якщо суд здійснюватиме дослідження доказів, отриманих з порушенням правових норм, такий процес жодним чином не сприятиме вирішенню судового спору, а такі докази не можливо покласти в основу судового рішення.

Влучною видається позиція М.Й. Штефана стосовно виокремлення науковцем елементів процесу судового пізнання. Зокрема, об'єктом пізнання в цивільному судочинстві науковець визначає матеріали справи, її обставини – фактичні і юридичні – та докази, на підставі яких вони встановлюються; метою пізнання – встановлення об'єктивної істини у справі; засобами пізнання – доказування і докази; процесуальна форма пізнання – судовий розгляд, а пізнавальна процесуальна діяльність є методом встановлення об'єктивної істини у справі [5, с. 246]. У разі подання до суду недопустимих доказів відсутній належний об'єкт пізнання, отже, неможливим є досягнення мети пізнання, а пізнавальна процесуальна діяльність не зможе забезпечити встановлення істини у справі. Таким чином, роль та значимість допустимості доказів в процесі судового пізнання зумовлюється можливістю здійснення останнього відповідно до визначеної мети.

Підтримуємо позицію Т.В. Степанової, котра допустимість доказів визначала через встановлення спеціальних правил щодо засобів доказування, за допомогою застосування яких в процесі відбувається підтвердження дійсних обставин справи [7, с. 169]. З приводу способу закріплення засобів доказування в науці існує дискусія. Т.В. Сахнова обґрунтовує позицію відмови від встановлення в законі вичерпного переліку засобів доказування та визначає необхідність закріплення права на використання якості доказу інформації, отриманої за допомогою спеціальних засобів її перетворення [8, с. 53–54]. Протилежну наукову думку обґрунтовує В.К. Пучинський, на думку якого, в законодавстві слід закріпити вичерпний перелік засобів доказування, який повинен бути незмінним. Усі нові форми та способи відтворення інформації варто відносити до одного із закріплених засобів [9, с. 14]. На нашу думку, закон повинен визначати перелік засобів доказування, однак його закріплення повинно відбуватись з урахуванням можливого виникнення нових засобів, у зв'язку з розвитком технологій та створенням нових способів фіксації та передачі інформації. Закріплення в законі окремих різновидів засобів доказування повинно відбуватися з врахуванням особливостей отримання інформації із таких засобів та можливості перевірки автентичності такої інформації.

Відповідно до ч. 2 ст. 76 Цивільного процесуального кодексу України (далі по тексту – ЦПК України) дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність фактів, обставин справи, встановлюються письмовими, речовими й електронними доказами; висновками експертів; показаннями свідків [10]. Метою застосування засобів доказування є отримання істинної та достовірної інформації про предмет доказування. Формальна зовнішня відповідність джерела інформації вимогам закону ще не забезпечує віднесення його до належних та допустимих доказів по справі.

Таким чином, враховуючи різні наукові підходи до порядку закріплення в законодавстві засобів доказування, вимоги сучасного документообороту, що тяжіє до бездокументарної електронної форми, можемо виокремити проблему, яка виникла в правовому регулюванні використання в суді електронних доказів. Процесуальний закон закріпив електронні докази як один із засобів доказування, однак не передбачив умови і порядок їх подання, використання, перевірки судом відомостей, що містять докази, повноти їх змісту, що унеможливило врахування відповідних доказів під час вирішення справи. Саме тому, не зважаючи на розвиток наукових та інформаційних технологій, є недостатньо можливим використання їх переваг під час оформлення цивільних правовідносин через відсутність порядку застосування електронних документів та інших електронних доказів судом у разі виникнення судового спору.

Отже, закон повинен регламентувати питання засобів доказування таким чином, щоб видозміна наявних засобів чи виникнення нових не потребували щоразу внесення змін до процесуального закону, а суд міг самостійно визначати законність поданого йому засобу доказування, застосовуючи загальні норми ЦПК України.

Визначення допустимості тих чи інших доказів базується насамперед на властивостях самих доказів, їх природі. Влучною видається наукова позиція, згідно з якою зміст судових доказів становить інформація про досліджувані факти, яким притаманна певна відносність [11, с. 13]. Форма судових доказів закріплюється в процесуальному законі як засоби доказування, для яких є характерним процесуальний порядок отримання, подання до суду, дослідження як власне засобів доказування, так і інформації, яку вони містять [12, с. 50]. Саме тому закон для кожного різновиду судових доказів повинен чітко визначати способи та умови, за яких такі докази можуть бути отримані та подані до суду, а також особливості отримання інформації, що міститься в таких доказах, та способи перевірки її достовірності.

Значимість нормативного регулювання доказів та вимог щодо їх допустимості зумовлена також і тим, що правовими нормами визначається процедура пізнання інформації про фактичні обставини справи, враховуючи при цьому як наявні (тобто існуючі в даній правовій системі) завдання судочинства, так і їх відносну пріоритетність [13, с. 70]. Допустимість доказів забезпечує дотримання балансу цінностей зі встановлення істини по справі в будь-який спосіб та свідомої готовності знизити ймовірність її досягнення, щоб зменшити ризик засудження невинуватого, а також збувати сферу обмеження конституційних прав громадян [14, с. 5].

Процес дослідження доказів та встановлення істини у справі поєднує матеріальний та процесуальний аспект. Дослідження та оцінка одних доказів та засобів доказування, а також фактів, які ними підтверджуються, відбувається в тісному та нерозривному зв'язку з іншими доказами, засобами доказування та фактами. Якщо такий зв'язок не прослідковується, то має місце неправильне отримання чи оцінка доказу, або ж такий доказ не стосується

фактів, що мають значення для правильного вирішення справи. При цьому зв'язок між окремими фактами існує об'єктивно та не залежить від того, чи була встановлена в процесі здійснення доказування його наявність. Даний зв'язок встановлюється винятково між належними та допустимим доказами, а тому важливим є дотримання матеріально-правового та процесуально-правового критерію оцінки доказів.

Привертає увагу позиція Т.В. Степанової, котра обґрунтовує концепцію подвійного доказу. На думку вченої, джерело і фактичні дані, взяті у відриві один від одного, не утворюють доказу. Якщо під час дослідження певного засобу доказування встановлюється, що такий не містить інформації про факти, які мають значення для справи, такий засіб не буде визнано доказом через його невідповідність критерію належності. І навпаки, якщо певні фактичні дані, що стосуються предмету доказування, отримані із невизнаного процесуальним законом засобу доказування або з порушенням процедури їх отримання, такі дані не будуть враховані судом під час вирішення справи через недопустимість відповідного доказу. Таким чином, ефективність процесу доказування залежить від належності та допустимості як джерела інформації, так і самого доказового факту. Однак в процесі більш детального дослідження вчена робить висновок, що джерело може бути допустимим (мати встановлену форму), але не належним (відсутність змісту), а факт відносним (мати зміст), але не допустимим (відсутність встановленої форми) [15, с. 185]. На нашу думку, джерело доказу, в сенсі його форми, не варто розглядати окремо від факту, в сенсі інформації про обставини справи. Доказом, що враховується судом під час вирішення справи, є лише той доказ, що одночасно має форму, встановлену законом (відповідає певному виду засобу доказування), та зміст (містить відомості про предмет доказування).

Зміст терміну «допустимість» в тлумачному словнику роз'яснюється як дозвіл, надання можливості будь-кому брати участь у чому-небудь або використовувати який-небудь засіб для чого-небудь [16, с. 149–150]. В контексті аналізу запропонованого змісту досліджуваного терміну варто відмітити, що процесуальний закон абсолютно точно та вірно застосував термін допустимість для характеристики доказів.

На підставі моніторингу теорії доказування в процесуальному праві Т.М. Барабаш запропоновано ідею вироблення єдиної концепції процесу доказування у різних видах судочинства, яка б об'єднувала предмети наук кримінального, цивільного, господарського, адміністративного процесів і криміналістики й досліджувала вказаний процес як загальний для них об'єкт пізнання. Такий підхід, на думку дослідниці, забезпечить процеси інтеграції наукового знання, характерні для сучасної науки, визначаючи її зміст. Одним із аспектів уніфікації процесу доказування визначається і допустимість доказів [17, с. 7, 15]. Зазначена позиція зумовлена частково тим, що представники наукових шкіл кримінального, господарського та цивільного процесів єдині в підході до розуміння допустимості доказів як визначеного законодавством обмеження у використанні засобів доказування під час вирішення справи в суді. Допустимість розглядається як винятково формальний критерій, що опосередковує відповідність джерела фактичних даних та його процесуальної форми вимогам закону [7, с. 143]. Однак спостерігаються також відмінні риси в розумінні змісту допустимості серед представників галузевих наук процесуального права, які ми розглянемо детальніше.

Представники науки кримінального процесуального права допустимість визначають як галузевий або міжгалузевий правовий інститут, як можливість бути засобом дока-

зування або ж як властивість кримінально-процесуального доказу. При цьому більшість із них єдині в позиції, що допустимість доказу складається з чотирьох правил (умов, критеріїв): 1) належного суб'єкта його отримання, 2) законності джерела відомостей; 3) використання для їх отримання лише передбаченої законом слідчої або судової дії; 4) проведення слідчої або судової дії з дотриманням встановлених законом вимог [14, с. 72–73; 18, с. 192]. Таким чином, кримінальний процесуальний закон особливу увагу в питанні допустимості приділяє правилам збору доказів та суб'єктам, які уповноважені на такий збір.

Господарський процес розглядає допустимість як вимогу до необхідних доказів. У господарському процесі допустимість означає встановлення спеціальними правилами певних засобів доказування, без обов'язкового використання в процесі яких неможливо повно дослідити всі обставини справи та прийняти законне рішення [7, с. 45]. Подібний підхід знаходимо в наукових працях М.К. Треушнікова, котрий визначив допустимість доказів у господарському процесі як установлену законодавством вимогу, яка встановлює умови неможливості використання окремих, чітко визначених засобів доказування, чи вимогу, що закріплює обов'язок використовувати конкретні засоби доказування для підтвердження факту наявності або відсутності певних обставин окремих категорій справ [6, с. 95]. Зазначені наукові підходи, на нашу думку, не повно відображають всю специфіку та зміст належності доказів, з огляду на наступне. Далеко не всі засоби доказування відображені в процесуальному законі, при цьому відсутність певного засобу доказування в законі, однак існування його в дійсності, не може бути підставою для неврахування судом інформації, що містить останній. Особливо актуальним є такий підхід для нових правовідносин, що виникають, та щодо яких законодавство не містить жодних вимог про використання конкретних засобів доказування. Отже, визначення допустимості доказів повинно відповідати змінам, що постійно відбуваються в суспільному та правовому житті, та враховувати такі під час вирішення питань про особливості доказування.

Щодо допустимості доказів у науці цивільного процесуального права, то тут також відсутня єдність наукових поглядів. Зокрема, В.Д. Андрійцьо розглядає допустимість як один із фундаментальних концептів доказового права [1, с. 15], О.Г. Калпін допустимість відносить до принципів процесу, процесуальних начал [19, с. 13]; Г.Л. Осокіна розглядає допустимість як конструктивну ознаку і універсальну правову категорію [20, с. 80]; О.С. Козлов під допустимістю розумів ознаку судових доказів [21, с. 14]. Слід відмітити, що кожен із науковців розглядав допустимість з різних функціональних та ціннісних орієнтирів, що призвело до такого різноманіття думок.

Якщо розглянути запропоновані вченими визначення, то можна помітити, що кожен акцентував увагу на певному ціннісному значенні доказування та ролі допустимості в доказуванні. Зокрема, В.Д. Андрійцьо розглядав допустимість з позиції належного джерела доказування; правила, що передбачає визначення засобів доказування, за допомогою яких можна встановлювати ті чи інші факти предмету доказування, а також порядок отримання необхідних доказів суб'єктом доказування [1, с. 15]. Як встановлене законодавством правило, що забороняє використання певних засобів доказування, чи вимогу, яка пропонує обов'язкове використання чітко визначених засобів доказування з метою підтвердження або спростування певних фактів чи обставин справи, пропонує розглядати допустимість інша група вчених-цивілістів [4, с. 171]. На нашу думку, визначаючи допустимість як законодавчу вимогу, що пропонує використовувати конкретні засоби доказування, науковці

не зовсім коректно застосували термінологію. Якщо допустимість це вимога, то вона не може пропонувати використання, вона повинна встановлювати обов'язок по використанню певних засобів доказування. Якщо ж має місце пропозиція використання засобів доказування, то вона означає можливість як використати, так і залишити без використання певні засоби доказування залежно від конкретних обставин справи. Тому в указаній частині запропонована дефініція потребує коригування.

Г.Л. Осокіна розглядає допустимість з двох різних позицій: з позиції конструктивної ознаки, яка характеризує інформацію про факти предмету доказування, що міститься в доказі, з точки зору процесуальної форми закріплення такої інформації; та з позиції універсальної правової категорії, в якій відображений припис для суду усунути з судового процесу все, що не має відношення до розглядуваної справи [20, с. 80–81]. З таким підходом вченої погодитись не можемо, оскільки допустимість не належить до критеріїв змістовного наповнення доказів, а характеризує лише форму їх вираження. Суд позбавлений можливості оцінити відношення доказу до конкретної справи під час оцінки його допустимості.

Запропонований О.Г. Каплінім термін «принцип допустимості» є не зовсім вдалим, оскільки принцип – це вихідне, керівне положення, на основі якого здійснюється певний процес, допустимість же не виконує таких функцій, а тому, на нашу думку, передчасно відносити її до принципів. В той же час науковцем запропоновано й інший термін для позначення допустимості – процесуальне начало. Як і принцип, процесуальне начало стосується усього процесуального права, усіх його інститутів, тоді як допустимість є ознакою лише доказів.

Найбільш влучним, на нашу думку, видається позиція В.В. Комарова, котрий пропонує визначати допустимість доказів в широкому розумінні – як наявність певного кола засобів доказування, в яких можуть міститися фактичні дані, та у вузькому розумінні – як можливості використання у справі тільки певних засобів доказування з числа передбачених законом [2, с. 490]. При цьому важливо, щоб існувала фактична спроможність закріплення відомостей, про обставини справи, в доказах, що мають форму визначених законом засобів доказування. В протилежному випадку матиме місце обмеження прав осіб в процесі доказування через відсутність в законодавстві відповідних норм. Не визначення в законі певного засобу доказування може бути ознакою як неналежності такого засобу, так і застарілості правових норм та невідповідності їх умовам сучасного доказового процесу.

Допустимість доказів у цивільному судочинстві поєднує в собі три аспекти: приналежність доказу до одного із засобів доказування, що визначені законом; законність процедури отримання доказів; можливість підтвердження певних обставин справи лише тими засобами доказування, які законом визначені як єдині, що можуть забезпечити таке підтвердження.

Перший аспект не завжди є ефективним, оскільки, на нашу думку, не доцільно визначати в законі вичерпний перелік засобів доказування, без можливості його розширеного тлумачення. Через стрімкий розвиток науки та технологій можуть виникати нові форми закріплення відомостей про обставини справи, що не будуть визначені процесуальним законом, у зв'язку з чим неможливість їх застосування буде перешкодою для встановлення істини по справі.

Законеність процедури отримання доказів та подання їх до суду є важливим аспектом допустимості доказів за умови, що така процедура регламентована законом, в протилежному випадку виконати вимогу про дотримання законної процедури отримання доказів неможливо.

В науці даний аспект допустимості доказів розуміється по-різному. С.Я. Фурса зазначає, що під час долучення доказів до матеріалів справи суд повинен з'ясувати у суб'єкта їх подання, в який спосіб ним були отримані відповідні докази, та визначити джерело їх походження [3, с. 328]. На нашу думку, запропонований науковцем спосіб перевірки допустимості доказу є не зовсім ефективним. Під час подання до суду доказів певного виду виконати вказану вимогу не складно, наприклад, такий доказ, як витяг з державного реєстру речових прав на нерухоме майно, надається на офіційний запит конкретної особи, що підтверджує джерело походження доказу. Однак у разі необхідності подання до суду документів, достовірність та справжність яких не викликає сумніву, але при цьому особа, що подає докази, не могла їх отримати в порядку, встановленому законом, така особа може бути обмежена в своєму праві доказування. Чи є таке обмеження права на доказування необхідним у разі, якщо права жодного іншого суб'єкта не порушено? Очевидно, що ні. На нашу думку, варто встановлювати причини та наслідки недотримання законної процедури отримання доказу: якщо мало місце не врегулювання на законодавчому рівні порядку отримання певної інформації, однак особа все ж змогла таку інформацію отримати, не порушивши при цьому жодних прав третіх осіб, то такий доказ повинен бути визнаний допустимим.

Інший науковий підхід полягає в наступному, щоб правильно встановити допустимість доказу необхідно перевірити не лише відповідність його процесуальної форми вимогам закону, але й дотримання порядку формування доказу. Результатом порушення вимог до порядку формування доказу є неможливість його використання в процесі [2, с. 491]. Для того щоб порушити чи то порядок формування доказу чи то порядок його отримання, основною умовою повинна бути власне наявність такого порядку, наявність правових норм, які б регламентували процедуру створення доказу, його отримання та подання до суду. Інакше, якщо закон не визначає порядок формування певного доказу, а суб'єкт доказування надає його до суду без зазначення конкретного способу його формування, то, на нашу думку, відсутній факт порушення процесуальних норм, а поданий до суду доказ є допустимим.

З метою уникнення випадків обмеження права особи на доказування варто закріпити в законодавстві презумпцію законності порядку формування та отримання доказів у випадках, коли законодавством такий порядок не визначений.

Можливість підтвердження певних обставин справи лише тими засобами доказування, які законом визначені як єдині, також не завжди сприяє встановленню об'єктивної істини. Оскільки в окремих випадках суди визнають факт наявності окремих договірних зобов'язань між сторонами без оформлення їх відповідно до вимог закону, якщо такі зобов'язання виконані, і сторони підтвердили їх снування.

Враховуючи викладені позиції, варто вдосконалити запропоновану науковцями дефініцію допустимості доказів у цивільному судочинстві та визначити її як законодавчий критерій оцінки доказів та процесу доказування, зміст якого полягає в отриманні та поданні до суду доказів у порядку, встановленому або не забороненому законом, а також в подальшому врахуванні судом під час вирішення справи лише тих доказів та засобів доказування, що прямо визначені в законі, а у разі відсутності такого визначення – тих, що не заборонені законом.

Висновки. На підставі проведеного дослідження можемо дійти таких висновків та пропозицій: 1) зміст терміну «допустимість доказів» варто визначити через урегульованість законом процесу отримання та подання доказів,

а також їх оформлення у спосіб, передбачений або не заборонений законом; 2) закріплення в процесуальному законі переліку засобів доказування повинно здійснюватись у спосіб, що дозволяє застосовувати непередбачені законом засоби доказування, у разі їх виникнення, якщо таке застосування не порушує процесуальні норми та права осіб, що беруть участь у справі; 3) засіб доказування, в сенсі форми доказу, не варто розглядати окремо від самого доказу, як інформацію про обставини справи. Під час вирішення справи повинні бути враховані лише ті докази, що одночасно мають форму, встановлену або не заборонену законом (відповідають певному виду засобу доказування), та зміст (містять відомості про предмет доказування); 4) закріплення в ЦПК України презумпції законності порядку формування та отримання доказів у випадках, коли законодавством такий порядок не визначений.

Список використаної літератури:

1. Андрійцьо В.Д. Теоретичні засади доказування в цивільному судочинстві України : автореф. дис. ...доктора юрид. наук : 12.00.03 / В.Д. Андрійцьо. Київ, 2014. 32 с.
2. Комаров В.В. Курс цивільного процесу / В.В. Комаров, В.А. Бігун, В.В. Баранкова та ін. ; за ред. В.В. Комарова. Харків : Право, 2011. 1352 с.
3. Фурса С.Я. Цивільний процес України : академічний курс / С.Я. Фурса, Є.І. Фурса, О.В. Гетманцев та ін. ; за ред. С.Я. Фурси. Київ : КНТ, 2009. 848 с.
4. Харитонов Є.О. Цивільний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар / за ред. Є. О. Харитонова, О. І. Харитонів, В. В. Васильченка та ін. Харків : Одиссей, 2009. 952 с.
5. Штефан М.Й. Цивільний процес. Київ : ІнЮре, 1997. 608 с.
6. Треушников М.К. Арбитражный процесс / М.К. Треушников, В.Н. Аргунов, С.А. Иванова и др. ; под ред. М.К. Треушникова. Москва : Юридическое бюро «Городец», 1997. 253 с.
7. Степанова Т.В. Доказывание и доказательства в хозяйственном процессе Украины : дисс. ...канд. юрид. Наук : 12.00.04. Донецк, 2002. 190 с.
8. Сахнова Т.В. Регламентация доказательств и доказывания в гражданском процессе. *Советское государство и право*. 1993. № 7. С. 52–60.
9. Пучинский В.К. Признание стороны в советском гражданском процессе / В.К. Пучинский. Москва : Госюриздат, 1955. 100 с.
10. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 року № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n8708>.
11. Молчанов В.В. Собираение доказательств в гражданском процессе. Москва : Изд-во МГУ, 1991. 92 с.
12. Николенко Л.Н. Понятие судебных доказательств в хозяйственном процессе. *Право Украины*. 2003. № 9. С. 48–52.
13. Костенко Р.В. Понятие и признаки уголовно-процессуальных доказательств / Р.В. Костенко. Москва : «Юрлитинформ», 2006. 240 с.
14. Кипнис Н.М. Допустимость доказательств в уголовном судопроизводстве / Н.М. Кипнис. Москва : Юристъ, 1995. 128 с.
15. Степанова Т.В. Місце судових доказів у процесі розгляду господарських спорів. *Вісник господарського судочинства*. 2001. № 4. С. 183–186.
16. Ожегов С.И. Словарь русского языка. 2-е изд. Москва : Госиздат иностранных и национальных словарей, 1952. 843 с.
17. Барабаш Т.М. Моніторинг теорії доказування у процесуальному праві України. *Судова апеляція*. 2009. № 2 (15). С. 6–15.
18. Башкатов Л.Н. Уголовно-процессуальное право Российской Федерации / Л.Н. Башкатов, Б.Т. Безлепкин, М.В. Боровский и др. ; отв. ред. И.Л. Петрухин. Москва : Проспект, 2009. 672 с.
19. Калпин А.Г. Письменные доказательства в судебной практике по гражданским делам : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 1966. 16 с.
20. Осокина Г.Л. Некоторые вопросы доказательственного права (дискуссионные аспекты). *Вестник Томского госуд. ун-та. Право*. 2011. № 2. С. 80–84.
21. Козлов А.С. Понятие и признаки судебных доказательств в советском гражданском процессе : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 1978. 15 с.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА

Симбірська Єлизавета Володимирівна – аспірант кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Symbirska Yelyzaveta Volodymyrivna – Postgraduate Student at the Department of Civil Law and Process of National Academy of Internal Affairs

lawsabicom@gmail.com